

22. Хутова Э. Р. Бинарная оппозиция «любовь / ненависть» в разносистемных языках: лингвокультурологический аспект: на материале русского, английского и кабардино-черкесского языков: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 «Теория языка» / Хутова Э. Р. – Нальчик, 2008. – 184 с.
23. Шамаєва Ю. Ю. Когнітивна структура концепту РАДІСТЬ (на матеріалі англійської мови): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Шамаєва Ю. Ю. – Х., 2004. – 260 с.
24. Шаховский В. И. Эмоции как объект исследования в лингвистике / В. И. Шаховский // Вопр. психолингвистики. – 2009. – № 9. – С. 29–43.
25. Arnold M. B. Emotion and personality / M. B. Arnold. – N Y.: Columbia University Press, 1960. – 423 p.
26. Chambers synonyms and antonyms / Martin H. Manser. – Chambers: Chambers Harrap Publishers Ltd, 2004. – 424 p.
27. Free web books online [Electronic resource].: The University of Adelaide. – Mode of access: <http://ebooks.adelaide.edu.au>.
28. Kövecses Z. Emotion concepts // Z. Kövecses. – N Y.: Springer – Verlag, 1990. – 320 p.
29. Lakoff G. More than cool reason: A field guide to poetic metaphor / G. Lakoff, M. Turner. – Chicago: Chicago University Press, 1989. – 237 p.
30. Oxford Advanced Learners Dictionary. – 8th Ed. – Generated by Dsl2Mobi –0,4.
31. The Shorter Oxford English Dictionary / C. Soanes, A. Stevenson. – Oxford: Oxford University Press, 2007. – 3804 p.

Малиненко Александра. Вербализация полярных эмотивных концептов LOVE – HATE в британском художественном дискурсе XX ст. В статье описаны особенности вербализации оппозиции эмотивных концептов LOVE – HATE в британском художественном дискурсе XX ст. Эмотивные концепты LOVE и HATE репрезентуют одну из ключевых оппозиций эмоциональной картины мира. Специфика языковой объективации этих концептов рассмотрена в рамках лингвокогнитивной парадигмы, которая позволяет исследовать отображение эмоций сквозь призму человеческого восприятия. Установлены семантические и частеречные характеристики средств вербализации концептов LOVE – HATE. Контексты с эмотивным концептом LOVE преобладают над контекстами с эмотивным концептом HATE. Анализ языкового материала позволил выявить сходства и отличия способов и средств вербализации оппозиции изучаемых эмотивных концептов, а также определить продуктивность различных частей речи в актуализации этих концептов в художественном дискурсе.

Ключевые слова: категория эмотивности, концепт, эмотивный концепт, оппозиция эмотивных концептов, художественный дискурс.

Malynenko Aleksandra. Verbalization of Polar Emotive Concepts LOVE – HATE in XX century British Literary Discourse. The article deals with the semantic and part-of-speech characteristics of emotive opposition of concepts LOVE – HATE verbalization in the British literary discourse in XX century. Emotive concepts LOVE and HATE are considered to be one of the key oppositions of emotional worldview. The verbal representation of the concepts in question is viewed within linguocognitive paradigm that enables to investigate the language reflection of emotions through an individual's perception. Semantic and part-of-speech distinctive features of the concepts LOVE – HATE verbalization means are analyzed. The contexts with the emotive concept LOVE prevail over the contexts with the emotive concept HATE. The convergences and the divergences of the semantic types verbalization means of the concepts under analysis are determined. The productivity of different language means in the concepts' actualization in the literary discourse is described.

Key words: category of emotivity, concept, emotive concept, opposition of emotive concepts, literary discourse.

Стаття надійшла до редколегії
06.03.2013 р.

УДК 801.631.5+81'42+81'38=111

Олена Маріна

Поетика меж у світлі поетичної парадоксальності

*Горизонт – це не застигла межа, а те,
що рухається разом із тобою і
запрошує до подальшого просування уперед.
(Х. – Г. Гадамер)*

Стаття присвячена окресленню поетики меж у світлі художньої категорії парадоксальності на матеріалі англomовної постмодерністської поезії. Поєднання визначених понять стає можливим на підґрунті виявлення у

© Маріна О., 2013

них спільної категоріальної ознаки межовості внаслідок простеження еволюції поглядів на ці явища, починаючи з античних часів до сьогодення. Дослідження ґрунтується на теоретико-методологічних засадах когнітивної поетики та мобільної стилістики. Виокремлено когнітивно-семіотичні механізми створення і актуалізації парадоксальних образних засобів у постмодерністській поезії, а саме концептуальна амальгама, концептуальна трансгресія і концептуальна абсорбція.

Ключові слова: поетика меж, поетична парадоксальність, межовість, мобільність меж, концептуальна амальгама, концептуальна трансгресія, концептуальна абсорбція.

Постановка наукової проблеми та її значення. В епоху постмодернізму на зміну категоріям боротьби та єдності протилежностей, прагнення до «чистої реальності» приходять феномени *відмінності й інакшості*, в результаті чого відбувається становлення ціннісних орієнтирів «іншого», такого, що виходить за межі наявної системи морально-етичних цінностей [14, с. 12]. Реальність як така зникає, перетворюючись на гіперреальність, тобто ілюзію, яка генерується засобами масової інформації. Інакше кажучи, реальність набуває «понадреальних» рис, що нав'язуються технічними засобами її відтворення. Світ вторинності та умовного віддзеркалення дійсності стає первинним [14; 17]. У поетичній творчості, зокрема, зазначені особливості актуалізуються в домінуванні парадоксального, параболічного й есеїстичного видів поетичного мислення на етапі панування індивідуально-творчого типу художньої свідомості, коли поняття стилю переосмислюється та стає індивідуальним, таким, що протиставляється нормі [1; 14; 3]. Сплеск дослідницького інтересу до явищ унікального, інакшого, несумісного, нереального, неможливого приводить до коливання на межі між усталеними, традиційними образними засобами освоєння дійсності й створенням достеменно нових словесних поетичних образів – кенотипів, за Л. І. Белеховою, що потребують нового ракурсу тлумачення та формування нових теоретичних підходів із розробкою відповідної методологічної бази. У нашій статті пропонується такий підхід, виходячи з теоретико-методологічних положень когнітивної поетики й мобільної стилістики, спрямованої на виявлення способів і механізмів актуалізації поняття руху в різних типах дискурсу, в художньому зокрема [3].

Актуальність статті пояснюється загальною спрямованістю сучасних поетологічних досліджень на вивчення семантики художнього тексту в ракурсі ментальних процесів через залучення й адаптацію методологічного апарату інших наук для пояснення зв'язку мови та мислення з подальшим виявленням нових авторських лінгвокреативних механізмів.

Мета статті – визначення особливостей формування й об'єктивації парадоксальних образних засобів у сучасному англomовному постмодерністському поетичному дискурсі крізь призму категорій межі та мобільності. Визначена мета передбачає розв'язання низки завдань: 1) систематизація поглядів на явища межі, парадоксальності, мобільності; 2) виявлення нових механізмів створення парадоксальних поетичних образних засобів через трансформацію поняття межі; 3) адаптація й уточнення поняття мобільності в контексті рухливості меж парадоксальних образних засобів.

Зв'язок понять, заявлених у назві статті, визначається нами через їх поєднання на підґрунті спільної категоріальної ознаки межовості, що виявлено в результаті простеження динаміки поглядів на категорії «межа» та «парадоксальність», починаючи з античності до сьогодення. Наше звернення до античної поетики, а також філософії вважаємо обґрунтованим, оскільки дослідження проводиться у світлі когнітивної поетики, що вивчає інший тип пізнання світу [13, с. 32]. Підґрунтям останньої, зокрема, є теоретико-методологічні положення когнітивної лінгвістики, яка осмислюється як конфедерація наук (у термінах проф. С. А. Жаботинської), де філософія, логіка, формальна логіка тощо входять до переліку тих дисциплін, що складають конфедерацію у діахронічній перспективі.

Так, Арістотель виокремлює топологічний та онтологічний ракурси в понятті межі. У першому випадку межа тлумачиться як умовний край речі, за яким міститься дещо інше, у другому – наголошується, що сутність буття речі визначається межею її пізнання [2, с. 380]. Крім того, Арістотель пов'язує поняття межі та обмеження з мисленням, відзначаючи, що думки, які людина спрямовує на діяльність, мають певні межі, тобто скеровуються відповідними обмеженнями [2, с. 384–385]. У світлі трансцендентальної філософії, фундатором якої вважається І. Кант, поняття межі виникає у зв'язку з виявленням умов і меж пізнання, умовою об'єктивності й інтерсуб'єктивності знання та пізнання [5, с. 224–227]. У контексті німецької трансцендентальної традиції межа, зокрема, тлумачиться як характеристика

свідомості, рушійна сила розвитку й джерело руху, наголошується на її просторовому аспекті [10, с. 27–29, 54–55, 104–106]. В екзистенціальній філософії розвиваються ідеї щодо суперечливості досліджуваного явища, а саме йдеться про функціонування меж як таких, що відокремлюють та обмежують людину, але одночасно й забезпечують її безпеку [15; 7].

У лінгвістичних розвідках мову розглядають як таку, що складається з парадоксів і пограничних явищ [6, с. 20]. Зважаючи на те, що будь-яка діяльність людини пов'язується з межевістю, її квінтенсенцією стає мовленнєва комунікація, за допомогою якої забезпечується «інтерфейс» з навколишнім середовищем [6, с. 20]. Наголошується на символічному характері мовних і міжмовних меж [8; 20].

Для визначення нашої позиції стосовно категорії межі у світлі когнітивної поетики й мобільної стилістики вважаємо, що потрібно уточнити це поняття, виходячи з аналізу його словникових дефініцій. Межа – це те, що відокремлює й відрізняє одне поняття, об'єкт, предмет тощо від іншого (межа, кордон простору та часу); царини суположення різних, проте пов'язаних між собою процесів, явищ тощо; межі, або можлива норма; критичної точки, що характеризує певний об'єкт, предмет, явище, що зумовлює маніфестацію їхніх відповідних ознак чи якостей [11].

Переходячи до висвітлення категорії парадоксальності, зазначимо, зокрема, що в цілому остання осмислюється як ментальна потреба мовної особистості, тобто онтологічна схильність мислення людини до спростування очевидних фактів. Це спричинене реакцією людської свідомості, що відбувається на зіткненні суперечливих думок, ідей, понять, на метаморфозі істини та омани, оскільки будь-яка омана містить елемент істини [9, с. 93]. Уже в античній поезії знаходимо підтвердження попередньо висунутої тези, а саме того, що парадоксальність тлумачиться як «висловлення», що суперечить «доксі», тобто загальноприйнятій думці, або спростовує її, як висловлення, що суперечить раніше пробудженим очікуванням, як дивацтво, що суперечить загальноприйнятій, традиційній думці, тобто доксі [2]. Парадоксальне осмислення дійсності полягає в порушенні узгодженості між ustalеними поглядами на той чи інший порядок у звичному перебігу подій чи явищ. Виходячи із зазначеного, вважаємо, що істотним елементом парадоксу є в будь-якому разі спростування стереотипу, тобто стереотипного знання, розуміння, сприйняття, тлумачення тощо. Унаслідок цього обов'язковою передумовою виникнення, породження та стратегії інтерпретації парадоксальних поетичних образів і смислів у поетичному дискурсі стає наявність у свідомості інтерпретатора поетичного тексту, що містить парадоксальні образи, стереотипного знання (ментальної настанови в термінах Р. Цура), які трактуємо як знання про закони буття предметів та явищ реального світу, набуті людством протягом його культурно-історичного існування. У процесі творення й інтерпретації парадоксальних образних засобів відбувається зсув ментальної настанови, що є результатом змін у характері та змісті стереотипного знання або уявлення про певний фрагмент картини світу. Так, наприклад, поетичний оксюморон *my father moved through griefs of joy* (cumplings) – *мій батько рухався крізь смутки радості*, підґрунтям якого є концептуальний оксюморон НЕГАТИВНА ЕМОЦІЯ vs. ПОЗИТИВНА ЕМОЦІЯ. Поділяючи емоції на позитивні та негативні, ми спираємося на визначення А. Вежицької власне емоцій і тлумачимо *griefs* як негативний емоційний стан, тобто відчуття чогось неприємного (англ. to feel bad), а *joy* – як позитивний емоційний стан або відчуття чогось приємного (англ. to feel good). Складники доменів представлені номінативними одиницями *griefs* та *joy*. Завдяки тому, що в ментальній настанові читача *смуток* асоціюється з чимось сумним, негарним, зі сльозами, стражданням, уживання іменника *joy* разом із номінативною одиницею *griefs* суперечить цій настанові, оскільки в семантичній структурі слова немає семи *радість*, що збігається з поняттям семантичного примітиву [2, с. 59]. *Смутки радості* є чимось зовсім неприйнятним і незрозумілим. Постає питання «про що, саме, йдеться?», тому й виникає емоційна дезорієнтація. Одним із сигналів емоційної дезорієнтації у цьому випадку слугують мовні показники аксіологічної модальності, яка характеризує дію як позитивну (цінну), негативну (антицінну) або нейтральну (байдужу). Виникає питання, чому негативна емоція *горя*, що символізує страждання та сльози, може співіснувати з позитивною емоцією *радості*, яке, зі свого боку, означає щастя й задоволення. Механізм зсуву ментальних настанов уключає низку когнітивних операцій і процедур. Ми вважаємо, що навіть при поєднанні суперечливих концептів у контрастивних виражально-зображальних засобах людина, передусім, намагається відшукати щось спільне між концептами, на основі чого вони були сполучені в одне. Це має місце тому, що здатність людини вхоплювати спільне в різному є уродженою. У наведеному прикладі зсув ментальної настанови приводить до тлумачення контрастивного стилістичного засобу

як такого, смислом якого є радість життя, проявляється за умови переживання не тільки радості, а й смутку.

Визначення межевості як однієї з категоріальних ознак поетичної парадоксальності ґрунтується ще й на її метафоричному поясненні через осмислення в термінах образу повітряного гімнаста, який намагається втримати рівновагу, балансує посередині на натягнутій мотузці між двома стовпами [18, 1]. Надиhaє та інтригує глядача саме його перебування на цій межі посередині між небом і землею.

Отже, основними категоріальними ознаками парадоксальності в англomовному поетичному дискурсі вважаємо *суперечність, алогічність, дивакуватість, аномальність, межевість, динамічність*. Квінтесенцією парадоксальної думки, образу, смислу вважаємо поняття *відхилення* – від стереотипного уявлення, законів логіки, від передбачуваного очікування, поетичної компетенції (Л. І. Белехова).

Наголошуючи на рухливості меж у ракурсі створення парадоксальної образності, зазначимо, що в сучасному світі категорія мобільності стає однією з ключових ознак існування суспільства [20, с. 207]. Повсюдна мобільність сучасного світу слугує відправною точкою й концептуальним підґрунтям аналізу широкого спектра явищ, процесів, зв'язків, об'єктів тощо. У контексті новітньої парадигми філологічних знань цей феномен переосмислюється та набуває нового звучання, а саме пропонується вивчення різноманітних видів мобільності людей, об'єктів, образів й інформації в їх взаємодії, взаємозалежності та створенні ними низки соціальних ефектів [20]. До того ж наголошується на міждисциплінарному характері мобільних розвідок [20; 16; 21].

Зважаючи на те, що у фокусі дослідницької уваги у світлі теорії мобільності опиняються, зокрема, такі явища, як часопростір, межі й обмеження, вважаємо, що зазначені механізми, спрямовані на пояснення руху, перетворень і трансформацій *меж* поетичної парадоксальності в розрізі меж категорії парадоксальності як такої, меж текстових світів, поетичних образів, концептуальних доменів, концептосфер, що уможлиблює визначення специфіки актуалізації парадоксальності в англomовному постмодерністському поетичному дискурсі. Такими механізмами, установленими нами в результаті проведеного дослідження й аналізу фактичного матеріалу, вважаємо *концептуальну амальгаму* (у термінах проф. Л. І. Белехової), *концептуальну трансгресію* та *концептуальну абсорбцію*. Розглянемо кожний механізм окремо. Концептуальна амальгама полягає в обміні значень, не змішуванні, а одночасному співіснуванні, завдяки чому виникає причетність текстових світів [3, с. 21]. Наприклад, створення парадоксального образу *passion – пристрасті* у вірші М. Мооге відбувається саме в результаті зазначеного когнітивно-семіотичного механізму: *My heart is on fire, but soul is icingly empty*, де за допомогою інференційного аналізу виводимо співіснування в межах одного текстового світу *жару пристрасті* та *холоду в душевному тяжінні*.

Трансгресія, зі свого боку, є одним з основних понять постмодернізму, що вбачається в перетинанні меж, які перейти неможливо [12, с. 120]. У художньому тексті об'єктивізація трансгресії має місце, зокрема, через металепис як парадоксальний прийом наратива [4, с. 244]. Під *концептуальною трансгресією* розуміємо когнітивно-семіотичний механізм перетинання меж текстових світів, у результаті чого відбувається викривлення меж, як у механізмі стрічки Мебіуса. Як-от, наприклад, у поетичному тексті П. Мастерман (P. Masterman) «Симулякр» («Simulacrum»). Вірш починається з опису чудового морського пейзажу (*The stormy petrel scans the blue waters/In the depths a starfish hunts its mate/ Mermaid dozes in watery caverns/Dreaming the seahorse chases her—Each one aware only of his own part*), що експліковано відповідною лексикою, надалі читачу пропонується поринути не в морську пучину, а насолодитися прикрасою, на якій «мешкають» морські жителі – *In a world subtracted from the larger reality: All are sovereign inhabitants of my bracelet*. Парадоксальність полягає в несумісності текстових світів, що відповідно актуалізується через викривлення їхніх меж.

Останнім механізмом визначено концептуальну абсорбцію. Термін когнітивна абсорбція з'являється з інтеграції декількох досліджень: з психології особистості, хімії, економіки та інформаційних технологій. У нашій роботі концептуальну абсорбцію тлумачимо як когнітивно-семіотичний механізм поглинання меж, що може реалізовуватися, зокрема, у цементуванні меж тестових світів.

Висновки. У результаті проведеного дослідження виявлено спільні категоріальні ознаки межевості та рухливості в понять парадоксальності й межі, що дало змогу визначити когнітивно-семіотичні механізми створення й актуалізації парадоксальних образних засобів у постмодерністському англomовному поетичному дискурсі. Перспективу подальших розвідок убачаємо у встановленні когнітивних операцій і процедур, що супроводжують зазначені механізми.

Дисерта та література

1. Аверинцев С. С. Категории поэтики в смене литературных эпох / С. С. Аверинцев, М. Л. Андреев, М. Л. Гаспаров, П. А. Гринцер // Историческая поэтика. Литературные эпохи и типы художественного сознания. – М. : [б. и.], 1994. – С. 3–38.
2. Аристотель. Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории / Аристотель. – Минск. : Литература, 1998. – 977 с.
3. Белехова Л. І. Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії) : монографія / Л. І. Белехова. – Херсон : Айлант, 2002. – 368 с.
4. Женетт Ж. Фигуры: Работы по поэтике / Ж. Женетт. – М. : Изд-во им. Сабашниковых, 1998. – Т. 2. – 944 с.
5. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант // Сочинения. В 6 т. Т. 3. – М. : Мысль, 1964. – 540 с.
6. Кашкин В.Б. Парадоксы границы в языке и коммуникации / В.Б. Кашкин // Аспекты языка и коммуникации. – Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 2010. – Вып.5. – С. 20–38.
7. Левинас Э. Открывая существование с Гуссерлем и Хайдеггером / Э. Левинас // Левинас Э. Избранное: Трудная свобода. – М. : [б. и.], 2004. – С. 32–54.
8. Лотман Ю. М. О поэтах и поэзии / Ю. М. Лотман. – СПб. : Искусство, 1996. – 848 с.
9. Ляпон М. В. К семантике парадокса / М. В. Ляпон // Русский язык в научном освещении. – 2001. – № 2. – С. 90–107.
10. Новая философская энциклопедия / под ред. В. С. Степин, Г. Ю. Семигин, А. П. Огурцов. – М. : Мысль, 2010. – 744 с.
11. Глумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eslovnuk.com>.
12. Фуко М. О трансгрессии / М. Фуко // Танатография эроса: Жорж Батай и французская мысль середины XX века. – СПб. : Мифрил, 1994. – С. 113–131.
13. Черниговская Т. В. Нить Ариадны и пирожные мадлен: нейронная сеть и сознание / Т. В. Черниговская // В мире науки. – 2012. – №4. – С. 25–41.
14. Эпштейн М. Н. Постмодерн в русской литературе / М. Н. Эпштейн. – М. : Высш. шк., 2005. – 495 с.
15. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М. : [б. и.]– 2007. – 527 с.
16. Adey P. If mobility is everything then it is nothing: Towards a relational politics of im(mobilities) / P. Adey // Mobilities. – 2006. – Vol.1, #1. – P. 75–94.
17. Eco U. Semiotics and the Philosophy of Language / U. Eco. – Bloomington : Indiana University Press, 1986. – 239 p.
18. Faller F. Heads and Tails: Paradox in the Word of God [Electronic resource] / F. Faller. – 2012. – Mode of access : <http://mysite.verizon.net/ffaller/Heads%20and%20Tails.htm>.
19. PALA [Electronic resource] / PALA Newsletter. – 2012. – 6 с. – Mode of access : <http://www.pala.ac.uk/about/newsletter>.
20. Sheller M. Urry The new mobilities paradigm / M. Sheller, J. Urry // Environment and Planning A., 2006. – Vol. 38. – P. 207–226.
21. Verstraete G. Technological frontiers and the politics of mobilities in the European Union / G. Verstraete // Uprootings / regroundings: Questions of Home and migration, 2004. – P. 225–250.

Марина Елена. Поэтика границ в свете поэтической парадоксальности. Статья посвящена обозначению поэтики границ в свете художественной категории парадоксальности на материале англоязычной постмодернистской поэзии. Объединение указанных понятий становится возможным, исходя из выявления у них общего категориального признака пограничности в результате прослеживания эволюции взглядов на эти явления, начиная с античных времен до современности. Исследование проведено в контексте теоретико-методологических положений когнитивной поэтики и мобильной стилистики. Определены когнитивно-семиотические механизмы создания и актуализации парадоксальных образных средств в постмодернистской поэзии, а именно концептуальная амальгама, концептуальная трансгрессия и концептуальная абсорбция.

Ключевые слова: поэтика границ, поэтическая парадоксальность, пограничность, мобильность границ, концептуальная амальгама, концептуальная трансгрессия, концептуальная абсорбция.

Marina Olena. Poetics of boundaries in the light of poetic paradoxicality. The article focuses on outlining the poetics of boundaries in the light of a literary category of paradoxicality: a case study of Anglophone postmodernist poetry. Possibility of joining the above stated notions is based on revealing their common categorical feature of marginality as a result of tracing the evolution of these phenomena from the ancient times until present. The research is carried out within the framework of cognitive poetics and mobile stylistics. Cognitive and semiotic mechanisms of creation and actualization of paradoxical imagery in postmodernist poetry, in particular, conceptual amalgam, conceptual transgression and conceptual absorption are revealed.

Key words: poetics of boundaries, poetic paradoxicality, marginality, mobility of boundaries, conceptual amalgam, conceptual transgression, conceptual absorption.

Стаття надійшла до редколегії
9.02.2013 р.